

RESEARCH NEBULA
AN INDEXED, REFEREED &
PEER REVIEWED JOURNAL

INDEXED

RESEARCH NEBULA

*An International Refereed, Peer Reviewed & Indexed Quarterly Journal in
Arts, Commerce, Education & Social Sciences*

DOI PREFIX 10.22183

JOURNAL DOI 10.22183/RN

IMPACT FACTOR 7.2

ONE DAY

INTERNATIONAL MULTI-DISCIPLINARY CONFERENCE On RESEARCH, INNOVATION, CHALLENGES OPPORTUNITIES IN HIGHER EDUCATION

13th January, 2023

Organized by

DEPARTMENT OF PHYSICAL EDUCATION & SPORTS & I.Q.A.C.
SMT SALUNKABAI RAUT ARTS & COMMERCE
COLLEGE, WANOJA, DIST. WASHIM (M.S.)

SARASWATI KALA MAHAVIDYALAYA, DAHIHAM
TQ. DIST. AKOLA. (M.S.)

ARTS AND SCIENCE COLLEGE, KURHA,
AMRAVATI. (M.S.)

PEFI

in collaboration with
PHYSICAL EDUCATION FOUNDATION OF INDIA,
NEW DELHI

Special Issue Published on 13th January, 2023

133.	DR. SAURABH MOHOD Assistant Professor, RTMNU'S Bar.S.K. Wankhede College of Education Nagpur. MR. ANKUSH GHATE Assistant Professor, Dr.M.W.P.W.S. Arts, Commerce and Science College, Tekanaka, Nagpur.	A COMPARATIVE STUDY OF AGGRESSIVE BEHAVIOR AMONG SPORTSPLAYERS AND NON- SPORTSMEN	468
134.	DR. SUBHASH DADHE Associate Professor, Physical Education Dhanwate National College, Nagpur	IMPORTANCE OF PHYSICAL FITNESS, PHYSICAL ACTIVITY, YOGA & MEDITATION IN HEALTHY LIFESTYLE MANAGEMENT	471
135.	PROF SURENDRA TULSHIRAM SINGH CHAUHAN Director of Physical Education, Arts & Science College Kamargaon, Washim DR. ANAND UPADHYAY Director of Physical Education Bhusawal Art Sci. and P.O. Nahata Commerce College, Bhusawal	EFFECT OF SELECTED YOGIC EXERCISE ON CO-ORDINATION AND BALANCE OF MINI-GOLF WOMAN PLAYERS.	474
136.	DR. ANUP G. SHARMA Department of Commerce, Assistant Professor Smt. RDG College For women Akola	EMPLOYMENT OPPORTUNITIES IN TODAY'S ERA: AN INDIAN SCENARIO	476
137.	DR. APARANA S. DIGHADE Department of Chemistry, J.D. Patil Sangludkar Mahavidyalay Daryapur (M.S.) INDIA	CHALLENGES & CHANGES TOWARDS NATIONAL EDUCATION POLICIES	479
138.	DR. ARCHANA PRAVOD KHADELWAL J. & Head Dept. of Accounts & Statistics Shankarlal Khandelwal College, Akola.	ICT AS A TOOL TO TRANSFORM EDUCATION (WITH SPECIAL REFERENCE TO COVID -19 PERIOD)	484
139.	ASHUTOSH SHARMA Research Scholar DR R. D. CHANDRAWANSHI Supervisor	THE KEY INDICATORS FOR SELECTION OF FIELD HOCKEY GOALKEEPER	489
140.	DR. DEVENDRA GAWANDE Smt. Salunkabai Raut Arts and Commerce College Wanoja Ta. Mangrupir Dist Washim	SIGNIFICANT ROLE OF TRENDS AND INNOVATIONS IN PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS	492
141.	DR. DIPAK KRISHNARAO RAUT Saraswati Kala Mahavidyalaya Dahihanda, Tq. Dist. Akola	INNOVATION AND BEST PRACTICES IN HIGHER EDUCATION	495
142.	DR JUGAL E MALDHURE Librarian, Smt Radhabai Sarda Arts, Commerce and Science College, Anjangaon Surji, District Amaravati	ONLINE OPEN-SOURCE E STUDY MATERIAL: NEED OF NEW AGE STUDENTS	497
143.	MR. KHUSHAL JAGTRAO ALASPURE Director of Physical Education, Narayanrao Rana Mahavidyalaya Badnera, Dist. Amravati (MS)	ROLE OF SPORTS IN HEALTHY LIFESTYLE MANAGEMENT	500
144.	DR. L.M. KHANDAGALE Associate Professor Degree college of Physical Education, H.V.E.M. Amravati (M.S.)	EFFECT OF LEG STRENGTH ON GRAB START IN SWIMMING	502
145.	M. D. FARKADE GVISH, Amravati M.O. DESHMUKH GVISH, Amravati	THE EFFECTS OF PANDEMIC ON STUDENTS LEARNING	504

**DR. DIPAK
KRISHNARAO RAUT**

Saraswati Kala
Mahavidyalaya Dahihanda
Tq. Dist. Akola

One Day International Multi-Disciplinary Conference
**RESEARCH, INNOVATION, CHALLENGES & OPPORTUNITIES
IN HIGHER EDUCATION**

On 13th January, 2023 @

Smt Salunkabai Raut Arts & Commerce College, Wanoja,
In collaboration with

Saraswati Kala Mahavidyalaya, Dahihanda
Arts And Science College, Kurha,

Physical Education Foundation of India, New Delhi.

INNOVATION AND BEST PRACTICES IN HIGHER EDUCATION

ABSTRACT

This study analyzed the instructional practices of more versus less effective U.S. History teachers identified by a multiple regression model. Using surveys, observations, and focus-group interviews, the study found that the most effective teachers had a more complete package of rigor, relevance, and relationship strategies than less effective teachers. Effective teachers had strong content knowledge, prepared their own materials, taught reading and note-taking skills, used time wisely, and connected history to themes across time. Relationships with students were of utmost importance to effective teachers. They gave frequent positive feedback and believed that all students could succeed. Effective teachers created an atmosphere of mutual respect, in which both teachers and students were enthusiastic. These results can be used to motivate teacher and school improvement efforts in a number of ways.

Best practice is a form of program evaluation in public policy. It is the process of reviewing policy alternatives that have been effective in addressing similar issues in the past and could be applied to a current problem. Determining best practices to address a particular policy problem is a commonly used but little understood tool of analysis because the concept is vague and should therefore be examined with caution. Vagueness stems from the term "best" which is subjective. While some research and evidence must go into determining a practice the "best" it is more helpful to simply determine if a practice has worked exceptionally well and why. Instead of it being "the best", a practice might simply be a smart practice, a good practice, or a promising practice. This allows for a mix and match approach for making recommendations that might encompass pieces of many good practices.

Effective teaching is a much sought-after hallmark in education the world over. The high stakes in education and the unperturbed growth of knowledge presents a much more arduous challenge for teachers of all fields of academic scholarship to rise up to the changing trend by revamping their teaching strategies in order to add innovative and creative dimensions to their mode of delivery. Effective instruction has a bearing on the interest of students and their motivation to learn. History, influences students to make critical judgment on

Historical issues, and understand current events in the appropriate historical It is more than knowing how to teach "anything", but calls on History teachers to be proactive and goal-oriented in the discipline.. This understanding is necessary as it would make students appreciate the different dimensions of the subject, as well as help them understand the complexities of past human experiences. have taken place only after learning has occurred. Effective History teaching thus involves teaching in no single pattern, taking no single shape in teaching, and assessing students in no single fashion.

Effective teaching relies on effective planning and design. Preparing a high-quality course should first start with clearly defined educational goals. In planning your course, you should write explicit statements that outline what your students will be able to do at the end of the course. This includes the concepts that need to be learned, and the skills they need to acquire and be able to apply. Writing learning objectives helps teachers. Plan appropriate teaching strategies. Plan the sequencing for instruction, and/or recognize needed scaffolding for complex topics. Identify needed materials for lessons. Determine assessment methods. Writing learning objectives helps students. Know what is expected of them. Know what they will get from an educational experience. Know in advance how they will be assessed.

13 2

75
Azadi Ka
Amrit Mahotsav

ऋते ज्ञानात्त मुक्तिः

Srujan Prabhat

A Biannual Research Journal

ISSN : 2249-1171 | Volume - II | October 2022 | Issue - II

SPECIAL EDITION

**Government Vidarbha Institute of Science
And Humanities (Autonomous), Amravati**

NAAC Re-accredited 'A' Grade with CGPA 3.32

... अतुल्यमूल्य ...

01	Administration of Cantonment Board	Capt. Dr. Sunil Ingale	1-3
02	Panchayat Raj and Women Empowerment	Dr. Santosh Sambhaji Dakhare	4-7
03	Whither Local Self Government ? Expectations and Reality	Prof. Satish Dandge Dr. Sushil S. Kamble	8-12
04	Challenges before Rural India and Sustainable Development	Dr. Sadhana S. Khandar Dr. Vaishali L. Deshmukh	13-16
05	Sisterhood as the Political Value in Improvising Rural Women's Leadership through Local Self- government in India	Rohini Arunrao Gaidhane	17-20
06	Women in Local Self Government	Siddharth Ravindra Rote Anil Vimal Narayan Narwade	21-26
07	Panchayati Raj Development in India	Dr. Dipak Krishnarao Raut	27-30
08	Local Self- Government and Rural Development	Triveni Sureshrao Watgule	31-33
09	Challenges before local self Government	Dr. Prashant D. Satpute	34-40
10	Local Self-Government in a Federal Democracy	Dr. Pavan D. Tayade	41-46
11	Local-Self Governance and Peoples Empowerment : The Indian Experience	Awadhut Vitthal Borkar	47-52
12	Sustainable Development Goals and Village Development	Vaishnav S Kadu	53-58
13	Rural Government and Women Leadership in India	Dr. Sunita P. Manwar	59-63
14	Sustainable Development and Gram Rajya Gandhian Perspective	Dr. Sukhadev Sadashiv Undare	64-67
15	गावो-गावचं महिला पायदळ	भीम रासकर	68-72
16	स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या विकासाची वाटचाल	डॉ. नंदाजी राघोबाजी सातपुते	73-77
17	७३ वा घटनादुरुस्ती कायदा व सामाजिक परिवर्तन	प्रा. विजया एच. राऊत	78-81
18	स्थानिक स्वराज्य संस्था आणि ग्रामीण विकास - एक राजकीय अवलोकन	प्रा. राजेंद्र घोरपडे	82-86
19	ग्रामीण विकास योजनांचे विश्लेषणात्मक अध्ययन	डॉ. भारती कृष्णराव देशमुख	87-89
20	स्थानिक स्वराज्य संस्था आणि ग्रामीण विकासाची दिशा व दशा	डॉ. बालासाहेब जी. जोगदंडे	90-95

Panchayati Raj Development in India

Dr. Dipak Krishnarao Raut

Saraswati Kala Mahavidyalaya
Dahiharda Dist. Akola
Mo 9299225112

Introduction

The Institution of Panchayats in India dates back to ancient history when it performed the role of a village government. During British regime, these Panchayats were relegated a sub-servient position as the foreign rulers set up local self governments on the pattern of their own country. Mahatma Gandhi, Father of the Nation, conceived village Panchayats as a potential instrument for the socio-economic and political transformation of the rural society and cultivation of democratic way of life at the grass-root level. Accordingly, the directive principles of state policy in our Indian Constitution enjoin the State to take steps to organize village Panchayats and endow them with such powers and authority as may be necessary to enable them to function as units of self-government. Pursuant to this Constitutional provisions many States enacted suitable legislation for setting up village Panchayats, while others amended the already existing law with a view to promoting quicker development of Panchayats and giving them a larger role than before. The community development projects, started by the Government of India on October 2, 1952, imparted a momentum to the movement of Panchayats. In 1958, Balwant Rai Mehta Committee recommended a three-tier Panchayat system: Gram Panchayat at the lowest level, that is, the village; the Panchayat Samiti at the Community Development Block Level; and the Zila Parishad at the District level. These recommendations were endorsed by the National Development Council and consequently the Government of India's policy was based on these recommendations.

It is to be noted that Panchayat Raj was not introduced all over the Country on a particular day. Being State subject it was introduced according to their own policy and convenience. A potentially viable and useful structure of the Panchayat Raj, thus, exists in form, but its effectiveness has been limited in practice. There has been considerable erosion in the powers and functions of these institutions in many states. They suffer from inadequacy of financial resources. The external sources in the form of aid or assistance from the State Governments have been found inadequate to meet the rural requirements. For raising internal sources in the form of local taxes, fees etc. the Panchayats have shown little inclination. Thus, starved of financial resources, the Panchayats cannot deliver appropriate results, as required.

RESEARCH NEBULA

*An International Refereed, Peer Reviewed & Indexed Quarterly Journal in
Arts, Commerce, Education & Social Sciences*

DOI PREFIX 10.22183

JOURNAL DOI 10.22183/RN

IMPACT FACTOR 7.399

ONE DAY

INTERNATIONAL MULTI-DISCIPLINARY CONFERENCE

On

**RESEARCH, INNOVATION, CHALLENGES &
OPPORTUNITIES IN HIGHER EDUCATION**

13th January, 2023

Organized by

DEPARTMENT OF PHYSICAL EDUCATION & SPORTS & I.Q.A.C.
**SMT SALUNKABAI RAUT ARTS & COMMERCE
COLLEGE, WANOJA, DIST. WASHIM (M.S.)**

**SARASWATI KALA MAHAVIDYALAYA, DAHIHANDA,
TQ. DIST. AKOLA. (M.S.)**

**ARTS AND SCIENCE COLLEGE, KURHA,
AMRAVATI. (M.S.)**

in collaboration with
**PHYSICAL EDUCATION FOUNDATION OF INDIA,
NEW DELHI.**

Special Issue Published on 13th January, 2023
www.ycjournal.net

101.	DR. GAJANAN N. BADHE Shri Sant Gajanan Maharaj Kala Mahavidyalay Borgaon Manju Ta. Dist. Akola	ROLE OF YOGIC PRACTICES FOR NOURISHING MENTAL AND PHYSICAL HEALTH	368
102.	PROF. GAJANAN S. PAIKAT Arts and Commerce college warvat-Bakal, Ta. Sangrampur Dist. Buldhana	ROLE OF SPORTS NUTRITION: NOURISHING HEALTH AND WELLNESS	371
103.	PROF. DR. JYOTI H. LAHOTI Smt.L.R.T. College of Commerce, Akola	CURRENT TRENDS IN HIGHER EDUCATION IN INDIA	374
104.	DR. KALYAN MALDIHURE Director of Physical Education & Sports Arts, Commerce College Yeoda.	THE EFFECTS OF THE PANDEMIC ON STUDENTS LEARNING AND TRAINING	378
105.	DR. KAMINI M. MAMARDE Director of Physical Education and Sports, Raje Chatrapati Kala Mahavidyalay Dhamangaon Badhe. Tq. Motala, Dist. Buldhana	COMPARATIVE STUDY AMONG THE SPORTS PERSON AND NON-SPORTS PERSON ABOUT THEIR AGGRESSION	381
106.	KISHOR U. TAYADE Amolakchand Mahavidyalay, Dist. Yavatmal	INNOVATIONS IN PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS: CHALLENGES AND CAREER OPPORTUNITIES	384
107.	PROF. MAHENDRA W. DESHMUKH Director Of Physical Education and Sports Late Panchfulabai Pawade Kala, Vanijya Mahila Mahavidyalay, Warud, Dist. Amravati	CHALLENGES IN PHYSICAL EDUCATION IN SCHOOL CURRICULUM	387
108.	MILIND OMPRAKASH DESHMUKH	THE RISE OF E-LEARNING, VIRTUAL LEARNING AND DISTANCE EDUCATION IN TODAY'S ERA	391
109.	DR. NILESH N. CHOTIYA Assistant Professor (Department of Commerce), Smt. L.R.T. College of Commerce, Akola.	USE OF ICT IN HIGHER EDUCATION	394
110.	PROF. DR. NITIN DEULKAR Shri Sudhakar Rao Naik Arts & Umashankar Khetan Commerce College, Akola	SPORTS AND PHYSICAL ACTIVITIES: BUILDING ENDURANCE AND COORDINATION	397
111.	P. B. GAIKWAD Director of Physical Education, G. B. Murarka College, Shegaon	ROLE OF SPORTS PSYCHOLOGY: ADVANTAGES AND BETTER SPORTS PERFORMANCE	400
112.	DR P. S. MOHE Librarian, Shree Ganesh Arts College, Kumbhari, Akola	DIGITAL LIBRARY: TODAY'S NEED	403
113.	DR. PRADEEP KACHARUJI INGOLE Director of Physical Education, Milind Mahavidhyalaya Mulawa Tq. Umarched Dist. Yavatmal	HINDRANCES IN HIGHER EDUCATION IN INDIA-FEW CONSIDERATIONS AND SUGGESTIONS	406
114.	PROF. PRAKASH N LAHASE Head Dept. of Economics Smt. Salunkabai Raut Arts and commerce college Wanoja, Tah. -Mangrulpir, Dist-Washim	CURRENT SCENARIO OF EMPLOYMENT IN INDIAN ECONOMY	408
115.	DR. PRALHAD V. RAUT Mahtma Jyotiba Fule Commerce Science & Vithalrao Raut Arts College Bhatkuli Dist. Amravati	PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS: GROWTH AND DEVELOPMENT	411
116.	DR. PRASHANT S THAKARE Librarian Saraswati Arts College. Dahihanda Akola	SWOT ANALYSIS IS A VERSATILE TOOL FOR MEDICAL LIBRARY PROFESSIONAL	414

**DR. PRASHANT S
THAKARE**

Librarian
Saraswati Arts
College, Dahihanda Akola

One Day International Multi-Disciplinary Conference
**RESEARCH, INNOVATION, CHALLENGES & OPPORTUNITIES
IN HIGHER EDUCATION**

On 13th January, 2023 @

Smt Salunkabai Raut Arts & Commerce College, Wanoja,
In collaboration with

Saraswati Kala Mahavidyalaya, Dahihanda
Arts And Science College, Kurha,

Physical Education Foundation of India, New Delhi.

SWOT ANALYSIS IS A VERSATILE TOOL FOR MEDICAL LIBRARY PROFESSIONAL

ABSTRACT

A SWOT analysis is a structured planning method used to evaluate the strengths, weaknesses, opportunities and threats involved in a library science p. a SWOT professional working analysis. The degree to which the internal environment of the firm matches with the external environment is expressed by the concept of strategic fit. SWOT Analysis is a useful technique for understanding your Strengths and Weaknesses, and for identifying both the Opportunities open to you and the Threats face in profession.

Introduction:-

The present age is an information age and also the challenging one for librarians. Today it is not easy job for librarians to run the library manually with the help of traditional management a principles. Sometimes it becomes more difficult for the librarians to achieve the goals and provide service effectively to the users. Hence the librarians are trying to implement the newly developed managerial techniques in order to run their organization in a better way. Due to internal and external managerial problems it is practically difficult or not easily possible to analyze the real weaknesses and threats in the libraries or any organization. However, the opportunities and the strengths can be found out in a better way due to the physical scene.

The SWOT analysis is a popular and versatile tool, but it involves a lot of subjective decision making at each stage. It should always be used as a guide rather than as a prescription and it is an iterative process. There is no such thing as a definitive SWOT for any particular organization because the strengths, weaknesses, opportunities, and threats depend to a large extent on the business objective under consideration.

Importance of Clear Definitions:

Before looking at how the SWOT analysis can be applied to your organization, it is important to be clear about what exactly we mean by the terms Strengths, Weaknesses, Opportunities, and Threats.

- ❖ **Strengths:** Internal factors those are favorable for achieving your organization's objective.

- ❖ **Weaknesses:** Internal factors those are unfavorable for achieving your organization's objective.
- ❖ **Opportunities:** External factors those are favorable for achieving your organization's objective
- ❖ **Threats:** External factors those are unfavorable for achieving your organization's objective.

The purpose of a SWOT analysis :

A SWOT analysis is designed to help an organization understand how it relates to its external environment. In other words, to act as a way of seeing if the organization is aligned with the world going on around it. The SWOT Analysis is often used in academia to highlight and identify strengths, weaknesses, opportunities and threats. It is particularly helpful in identifying areas for development. It involves specifying the objective of the business venture or project and identifying the internal and external factors that are favorable and unfavorable to achieve that objective. Strengths are characteristics of the library that give it an advantage over others; Weaknesses are characteristics that place the library at a disadvantage relative to others; Opportunities are external chances to improve performance in the environment; and Threats are external elements in the environment that could cause problems for the library

The elements of a SWOT analysis :

A SWOT analysis focuses entirely on the four elements included in the acronym, allowing companies to identify the forces influencing a strategy, action or initiative. Knowing these positive and negative elements can help companies more effectively communicate what

Registered with RNI

BHAVMALA

ISSN 2395-0366

MAHABUL 06842/2013

Year-10, Issue-37, April-May-June 2023

22

भावमाला

वर्ष-१० वे, अंक-३७, एप्रिल - मे - जून २०२३

Printed Book/Periodicals
Book-Pocket

• संपादक - प्रो.डॉ. प्रल्हाद वावरे •

प्रति,
श्री./श्रीमती दिवाकर विश्राम शंदोशीकर
को लखेड,
अकोला

If Undelivered return to :

प्रेषक :-

प्रो.डॉ. प्रल्हाद वावरे

संपादक, भावमाला

ग्राम पार्क-१, श्रीरामपूर,

मुसद, जि. धवतमाळ (महा.) ४४५२१५

4

* कला, साहित्य, भाषा, समाज, संस्कृती, संवर्धनाचे विचारपीठ *

भावमाला

• मुख्य संपादक •

प्रो.डॉ. प्रल्हाद वावरे

Email : wawre123_66@rediffmail.com

drpijaware@gmail.com

• सह संपादक •

प्रो.डॉ. गजानन घोंगरे

वनोजा, जि. वाशिम

मुद्रण : निलेश प्रिंटर्स, आठवडी बाजार, पुसद, जि. यवतमाळ

प्रकाशक : अंजनी पब्लिकेशन, श्रीरामपूर, पुसद, जि. यवतमाळ

अक्षर जुळवणी व मांडणी : शशीकांत ना. यावले, अमरावती

मुखपृष्ठ संकल्पना : अनामिका

संपादकीय पत्र व्यवहार : प्रा.डॉ. प्रल्हाद वावरे, संपादक, भावमाला.

'प्रथमेश', २८/२९ ग्रीनपार्कनं. १, श्रीरामपूर, पुसद, जि. यवतमाळ ४४५२१५

संवाद संपर्क : ९४२१७७१७३३, ८८३०३२४१०९

अंतरंग

• शोध निबंध/लेख -

- १) अनुभव घेण्याचा प्रयोगशील ग्रंथ
- २) पेटलेल्या शहर कळोळात
- ३) मराठी ग्रामीण कवितेचे बदलते स्वरूप
- ४) लाभले आम्हास भाग्य....
- ५) पुसदचे कवी पंडितक भंडे

- डॉ. विनायक त्रिपतीवार
- प्रा. दिवाकर मंदगिरिव
- डॉ. शारद वाचोळे
- प्रा. पुरुषोत्तम मूर्य
- डॉ. प्रल्हाद वावरे

• परीक्षणे / प्रतिक्रिया -

- १) शाश्वत मूल्य जाणिवेचे....
- २) सुदाम मगर यांची मुलाखत
- ३) वेव्हेला फुटे पाह्या...

- डॉ. पुनम येसंबरे
- डॉ. कैलास दीड
- प्रा. मीनल येवले

• ओळाख नव्या पुस्तकांची -

- १) राष्ट्रसंत तुकडोजी....
- २) महाकवी वामनदादा कर्डक
- ३) कुळवाडी अभंग

- डॉ. रा. गो. चवरे
- डॉ. एम. जी. झोले
- डॉ. माधव जाधव

• कथा / ललित -

- १) धन
- २) त्यात काय उपकार
- ३) कर्म कसे असावे

- प्रल्हाद वावरे
- डॉ. माधव जाधव
- संकलक चि. ओंकार मनिष व्यवहार

• कविता/काव्य -

- १) मी फाट्याच आलो
- २) येझारा
- ३) ओमकारा
- ४) एक ती व्ही
- ५) स्वामी विवेकानंद
- ६) बोल वृद्ध बापचे
- ७) मी ठेवते घरांसह...
- ८) शुन्य उरते जाणे...
- ९) विषमतेने गळा घोटला...
- १०) क्रांतिमा सावित्री

- अरुण विष्णे
- सुनिल बावने
- माधुरी मरकट
- सुनिल लव्हाळे
- वर्षा भांदगे
- निखिल अंभोरे
- प्रा. मीनल येवले
- रामहरी पंडित
- प्रा. शांताराम हिवाळे
- डॉ. रूपेश कव्हाडे
- डॉ. शेतो माती...

- ११) महागाई
- १२) व्यसनाचा पाढा
- १३) माणसे...
- १४) मला व्यक्त जायचय...
- १५) कोण जाणे??
- १६) बुजाबाणे
- १७) विद्रोह
- १८) नाही असे नाही...
- १९) वर्षा कावरे

हा अंक प्रकाशक, मालक प्रा.डॉ. प्रल्हाद वावरे यांनी निलेश प्रिंटर्स, आठवडी बाजार, पुसद येथे छापून ग्रीन पार्कनं. १ येथे खाजगी वितरणासाठी प्रकाशित केला. या त्रैमासिकातील लेखकांनी लिहिलेल्या मराठी संपादक, मुद्रक, प्रकाशक सहमत असतीलच असे नाही. सर्व वादविवाद पुसद न्यायालयाअंतर्गत राहील.

शहराच्या कल्लोळात: आंबेडकरांच्या व्यवस्थेची पेरणी

- प्रा. दिवाकर विश्राम सदाशिव

सारस्वती कला महाविद्यालय, दहीहंडा

ता. जिल्हा अकोला, मो. ९८२२०८४६५४

प्रस्तावना:

पेटलेल्या शहराच्या कल्लोळात हा काव्यसंग्रह २०२२ ला प्रकाशित झाला. या काव्यसंग्रहाचे कवी पंडित कांबळे आहेत. पंडित कांबळे हे नव्या पिढीतील दमदार असे कवी आहेत. त्यांचे 'संदर्भ' व 'चरक भिक्षवे' असे दोन कवितासंग्रह प्रकाशित झालेले आहेत. त्यानंतर पेटलेल्या शहराच्या कल्लोळात हा एक समृद्ध व परिपक्व काव्यसंग्रह प्रकाशित झाला. त्यांचे बालकविता संग्रह सुद्धा प्रकाशित आहेत. सोबत इतर ग्रंथांचे संपादनही त्यांनी केलेले आहे. एक संवेदनशील लेखक, समीक्षक म्हणून त्यांचं नाव मराठी साहित्यामध्ये घ्यावे लागते. पंडित कांबळे हे आंबेडकरांच्या चळवळीतील आंबेडकरा साहित्य प्रवाहामधले कवी आहेत. ज्या आंबेडकरा साहित्य चळवळी मधून आंबेडकरा विचार धारेवर आधारलेले साहित्य निर्माण झालेले आहे. हे चळवळीचे साहित्य आहे. त्याला डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या विचारांचे अधिष्ठान आहे. पंडित कांबळे हे आंबेडकरा संवेदनेतून लिहिणारे कवी आहेत. आंबेडकरा साहित्य प्रवाहातील कवी हा अधिक संवेदनशील आहे. तो अधिक सामाजिक आहे. त्याच्या साहित्यामधून येणारा सगळा भोवताल हा त्याचा जीवना अनुभव आहे. पंडित कांबळे सुद्धा त्यापैकीच एक संवेदनशील कवी म्हणून साहित्य लेखन करणारे आहेत. त्यांच्या पेटलेल्या शहराच्या कल्लोळात या संग्रहामध्ये असलेल्या कविता हे आंबेडकरा विचारांना पुढे नेणाऱ्या आहेत. ते बुद्ध धम्माला अपेक्षित असलेली समाज व्यवस्था ते आपल्या कवितेमधून व्यक्त करतात. समाजामध्ये धम्म व सद् धर्माच्या नंतर जे काही पर्यावरण निर्माण होईल ते पर्यावरण हे समाजासाठी आनंददायी असेल, दुःखमुक्त असेल, समान असेल, मानवावादी असेल, या समतावादी तत्वावर निर्माण झालेली समाज व्यवस्था ही धम्मव्यवस्था असेल ही धम्मव्यवस्था निर्माण करण्याची धडपड ते आपल्या कवितेमधून मांडतात. त्यांच्या पेटलेल्या शहराच्या कल्लोळात या संग्रहामधील कविता हे प्रामुख्याने आंबेडकरा व त्यांचे विचारावर निर्माण होणाऱ्या समाज व्यवस्थेची मांडणी करताना दिसतात.

* जीवनानुभव :-

सामाजिक व्यवहार करीत असताना लोकांशी आपला संपर्क येतो. लोक विमंगनी पूर्ण वागतात. त्यांच्या वर्तनामध्ये कुठेही माणुसकी दिसत नाही. आजच्या काळातही समाजाच्या डोक्यामध्ये धार्मिक द्वेष दिवसेंदिवस सारखा वाढत आहे. आणि सामाजिक व्यवहार करत असताना अद्यापही ते जात आणि धर्माच्या पलीकडे जायला तयार नाहीत. आपण त्यांच्याशी कोणताही माणुसकीचा, सभ्यतेचा व्यवहार केला तरी ते आपल्या माणुसकीला लाचारी समजतात. आणि त्यांच्या वर्तनात असणारा धर्माचा, जातीयेचा डोंगो बाहेर येत राहतो. त्याला ते विद्वत्ता समजतात. ही माणसं समाजात कपटाने वागतात तरीही त्यांना सामाजिक दृष्ट्या सन्मान व प्रतिष्ठा प्राप्त होते. त्यांच्याचेह्यावर प्रचंड राग असतो. ते समाजात कुठेही वागत असतात. लेखकाला हा सामाजिक जीवन जगत असताना आलेला अनुभव लेखक शब्दामधून मांडताना अगदी संयमाने आणि अलिप्तपणे वर्णन करतात. कवी म्हणतात.

'येता जाता सारे

पाहती गुर्मीन

झुकलेली मान दिसेचना'

माणसातली माणुसकी आणि नम्रता ही दिवसेंदिवस हरवते आहे. दिवसेंदिवस समाजामधली विषमता आणि भेदाभेद वाढतो आहे. समाज हा अधिक हिंसेकडे जात आहे. समाजामधल वाढत असलेलं हे अज्ञान लेखकाला अस्वस्थ करते. ही सामाजिक पातळीवरची संवेदनशीलता कवीच्या शब्दातून व्यक्त होते.

'ओरबाडणे, फाडणे चालतोय त्यांचा वाऱ्याबरोबर नंगा नाच.....

सध्याच्या वर्तमान कालखंडामध्ये समाजामध्ये एकमेकांशी भांडणे, लढाया करणे, रक्तपात करणे, एकमेकांचा जीव घेणे हे सातत्याने चाललेले आहे. समाजाला जगण्याची दिशा अध्यापही मिळालेली नाही. कुठलीही शासन व्यवस्था ते देऊ शकले नाही. संपूर्ण जग हे अज्ञानाच्या खाईत जातो आहे. तत्वांची अस्वस्थता घेऊन हा वर्तमान चालला आहे. एकमेकांशी द्वेष ठेवून रक्तपात घडतो आहे. मानवी समाजावरच आपलं वर्चस्व प्रस्थापित करण्यात लोक मग आहेत. जगण्याचा अर्थ त्यांना निश्चित कळालेला नाही. काळाच्या सोबत येणारी भोगवादी विचारधारा त्यांना आकर्षित करते. मानवी जीवनातील शांतता भंग होऊन हा समाज वाटचाल करत आहे. आजचा वर्तमान हा वर्चस्व वादात अडकून पडलेला भोगवाद नवीन काळाला आकर्षित करतो आहे. आजच्या वर्तमान सामाजिक जीवनात अज्ञान, विषमता आणि भयग्रस्तता निर्माण झालेली आहे. जगातले चालणारे हे वास्तव बघून

NEBULA
AN INDEXED, REFEREED &
PEER REVIEWED JOURNAL

ISSN 2277-8071

RESEARCH NEBULA

*An International Refereed, Peer Reviewed & Indexed Quarterly Journal in
Arts, Commerce, Education & Social Sciences*

DOI PREFIX 10.22183

JOURNAL DOI 10.22183/RN

IMPACT FACTOR 7.399

ONE DAY

INTERNATIONAL MULTI-DISCIPLINARY CONFERENCE

On

**RESEARCH, INNOVATION, CHALLENGES &
OPPORTUNITIES IN HIGHER EDUCATION**

13th January, 2023

Organized by

DEPARTMENT OF PHYSICAL EDUCATION & SPORTS & I.Q.A.C.
**SMT SALUNKABAI RAUT ARTS & COMMERCE
COLLEGE, WANOJA, DIST. WASHIM (M.S.)**

**SARASWATI KALA MAHAVIDYALAYA, DAHIHANDA,
TQ. DIST. AKOLA. (M.S.)**

**ARTS AND SCIENCE COLLEGE, KURHA,
AMRAVATI. (M.S.)**

PEFI

in collaboration with
**PHYSICAL EDUCATION FOUNDATION OF INDIA,
NEW DELHI.**

Special Issue Published on 13th January 2023
www.ycjjournal.net

159.	SANGITA VINOD DHANDAR Library & Information Center, Bhagwan Baba Arts and Commerce College, Lonar Dist. Buldana	INFORMATION SOURCES & SERVICES IN HIGHER EDUCATION	545
160.	MRS. SHITAL S. RAUT Indira Mahavidyalay, Kalamb. District: Yawatmal (M.S.)	A COMPARISON OF VOLLEYBALL AND HANDBALL PLAYERS ON THE LEVELS OF PHYSICAL FITNESS	549
161.	DR. SHRIKANT S. MAHULKAR Late Dattatraya pusadkar Arts College, Nandgaon peth Dist. Amravati (Maharashtra) India.	ROLE OF YOGA IN HEALTHY LIFESTYLE MANAGEMENT	551
162.	DR. YOGESH NIRMAL Associate Professor Degree college of Physical Education, H.V.P.M Amravati (M.S.)	EFFECT OF LEG EXPLOSIVE STRENGTH ON SWIMMING TURNS	553
163.	KIRAN KUMARI Ph.D. Scholar of Sports Biomechanics Department, Lakshmibai National Institute of Physical Education, Gwalior, Madhya Pradesh, DR. AMAR KUMAR Assistant Professor of Sports Biomechanics Department, Lakshmibai National Institute of Physical Education, Gwalior, Madhya Pradesh	COMPARATIVE STUDY ON PRESSURE DISTRIBUTION BETWEEN OPEN EYE AND CLOSED EYE BALANCING ASANA	555
164.	MR. UPDESH SINGH PAL Ph.D. Scholar, LNIPE, Gwalior (M.P) DR. YATENDRA K. SINGH Associate Professor, Department Ph.E. PEP, LNIPE, Gwalior (M.P.)	IMPACT OF BIIRAMARI PRANAYAMA (HUMMING BEE BREATH) ON INSOMNIACS' PEOPLE SLEEP QUALITY	559
165.	DR. SANJAY V. DESHMUKH Director of Physical Education, Takshashila Mahavidyalaya, Amravati	FUTURE OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS	563
166.	DR. PRADEEP H. SHENDE Director of Physical Education and sports Shri. Vasantrao Naik Mahavidyalaya, Dharni,	YOGA AND MEDITATION IN HEALTHY	566
167.	DR. AMBADAS B. PANDE Asso. Professor & Head, Department of Commerce & Management Smt. Radhadevi Goenka College for Women, Akola	NEP-A WAY TOWARDS REVIVING LEARNING SKILLS	569
168.	DR. RAJENDRA SHALIKRAM GORE Director of Physical Education Shivaji Mahavidyalaya, Gadchiroli	SIGNIFICANT ROLE AND CHALLENGES IN INFORMATION COMMUNICATION TECHNOLOGY (ICT) IN SPORTS	572
169.	DR. SAGAR P. NARKHEDDE Director of Physical Education and Sports, Sarswati Kala Mahavidyalay, Dahihanda, Akola	SCIENCE AND TECHNOLOGICAL ADVANCES IN SPORTS WORLD	576
170.	DR. VASISTHA A KHODASKAR Director of Physical Education & Sports Nehru Mahavidyalaya, Nerpasopant, Dist Yawatmal	THE 16-WEEK YOGA PRACTICE'S IMPACT ON RESPIRATORY FUNCTION	580
171.	संवाल्क, खेळ व शारीरिक शिक्षण बाबासाहेब देशमुख पावेकर महाविद्यालय, प्रा. प्र. अर्चना पीठे हयकाळ	खेळाडूंच्या शारीरिकता परीक्षाणांच्या विश्लेषणांचे विश्लेषण	584
172.		भा. प्र. उच्च शिक्षणाचे वास्तव : स्थिती	586

RESEARCH NEBULA

DR. SAGAR P.
NARKHEDE

Director of Physical
Education and Sports,
Sarswati Kala
Mahavidyalay,
Dahihanda, Akola

One Day International Multi-Disciplinary Conference
**RESEARCH, INNOVATION, CHALLENGES & OPPORTUNITIES
IN HIGHER EDUCATION**

On 13th January, 2023 @

Smt Salunkabai Raut Arts & Commerce College, Wanoja,

In collaboration with

Saraswati Kala Mahavidyalaya, Dahihanda

Arts And Science College, Kurha,

Physical Education Foundation of India, New Delhi.

SCIENCE AND TECHNOLOGICAL ADVANCES IN SPORTS WORLD

ABSTRACT

Wearable gadgets in sports measuring a few bodily or physiological amount of an character have already come to be part of every day existence for plenty humans. While such easy gadgets output specially the statistical values of measured portions or matter activities, needs in game are greater stringent. Quantities of hobby should be measured in wider variety, with extra precision, and with better sampling frequency. We present a brief creation to motor gaining knowledge of in game and its desires for era back-up. We gift homes and obstacles of diverse sensors used for game pastime sign acquisition, way of verbal exchange, and homes and obstacles of verbal exchange channels. We shed a few mild at the evaluation of diverse components of game pastime sign and facts processing. We present timing, spatial, and computational electricity constraints of processing. Attention is given additionally to the kingdom of the artwork facts processing strategies together with gadget gaining knowledge of and facts mining. In end we present a few technological tendencies and demanding situations in sports, together with Internet of Things, clever game system, and actual-time biofeedback structures and packages.

Keywords: Wearable gadgets, Sports, physiological, sensors, technological tendencies.

Introduction

Physical recreation is becoming more and more important in our lives. It is an important and necessary factor for a healthy existence and there is no doubt that it contributes to our well-being. While gaming was once synonymous with physical leisure, it may no longer be. In a sense, we can classify leisure physical activities into leisure games, or leisure, beginner games and expert games. Each of the three classes has a different position in society and consists of people with extraordinary goals. But one element is not unusual for all of them; desire and desire to quantify one's bodily pastime. The technology used in the game is growing very quickly; the modern era has homes and capabilities that were most easily imagined a few years ago. Internally, for example, the movement of a gymnast should be analyzed in a positive element most easily through video recordings, while talented gymnasts can wear their uniforms with motion sensors that authenticate their movements. Such structures can provide a comprehensive assessment of their movement in three-dimensional space based on a kinematic analysis of the athlete. Similar examples can be found in various sports. Today, cheaper toys and fun tracking devices have

been launched. Devices with armbands provide statistical parameters and substance functions for the chosen physical activity. For example, they count steps taken per day, can detect falls, sleep quality, etc. Typically, such devices collect the movements or physiological techniques of the consumer at a low frequency and random accuracy that is reasonably adequate for his purpose from the date of transfer. The gaming era, on the contrary, leaves behind complex and expensive structures that collect and process huge amounts of facts at the same time. For example, a machine for real-time football fitness monitoring and school attendance assessment. Most of the era packs in the game are somewhere in the aforementioned groups. According to experts in the field of sport, apart from the exercise itself, comments are the biggest determining variable in relation to the acquisition of knowledge. During training, natural (natural) notes are transmitted internally through the human sense organs. The included notes are provided by an external source, historically teachers and coaches. A modern technical system can help every speaker and teacher by providing additional side-by-side notes and teacher by providing through traditional reporting methods. Acquisition of movement information is critical to any technique for

TAFISA

|| Yoga Karmashu Kaushalam ||

Shree Hanuman Vyayam Prasarak Mandal, Amravati (M.S.) INDIA

2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON YOGA FOR GLOBAL WELL-BEING

Bridging the Gap Between Yogic Sciences and Diverse Communities

Workshop

3rd Feb 2023 to 4th Feb 2023

Conference and Yogasana Competition

5th Feb 2023 to 6th Feb 2023

Venue:- Business Centre, Dubai

HOST ORGANIZATIONS

Shree Hanuman Vyayam Prasarak Mandal,
Amravati, (MS) India

Degree College of Physical Education, Amravati, (MS) India

PARTNERS ORGANIZATIONS:

Burhan Maharashtra Yoga Parisad

Nehru Mahavidyalaya, Nerparsopant, Distt. Yavatmal

Introduction:

Yoga is an ancient physical, mental and spiritual practice that originated in India. The word 'yoga' derives from Sanskrit and means to join or to unite, symbolizing the union of body and consciousness. Today, more than ever the world needs to be healthy and peace not just with the outer environment but also internally for a wholesome well-being of body, mind and soul. Hence experts from diverse communities representing physical education, elite sports, sport for all, management, social sciences, Medical Sciences and Neuro engineering are invited to discuss dimensions of Yoga, its sciences and its applicability via research papers and symposiums at the international conference in the divinely scenic Pearl Nation'.

Shree H. V. Mandal, Amravati (M.S.), India

Established in 1914 - promotes traditional sports, games and physical education of India. A voluntary, social, non-political and secular institute, managed with democratic principles. Recognized NGO by UNESCO ICH NGO-Forum, a member of TAFISA among other national & international organizations. Proudly celebrating golden jubilee of its premier Degree College of Physical Education, Amravati in 2017-18. Also, focusing on Engineering, Technology and Sports Management through its College of Engineering & Technology, Amravati.

16	ROLE OF YOGIC PRACTICES TO IMPROVE MENTAL TOUGHNESS AND TIREDNESS - ASST. PROF. MANJUSHA J. DESHMUKH	59-61
17	ROLE OF YOGA AND MEDITATION TO REDUCES STRESS AND MENTAL TOUGHNESS - PROF. DR. NITIN WASUDEV DEULKAR	62-64
18	NOURISHMENT IN HEALTH THROUGH YOGA AND PRANAYAM - DR. SANTOSH P. TAYDE	65-67
19	IN DRASTICALLY CHANGING LIFESTYLE WOMEN NEED YOGA FOR MAINTENANCE OF PHYSICAL AND MENTAL HEALTH - PROF. SARIKA B. KHOBRAGADE	68-70
20	HEALTH AND FITNESS: GLOBAL PROMOTION OF YOGA - DR. SEEMA V. DESHMUKH	71-73
21	EFFECT OF YOGIC PRACTICES ON HEALTH STATUS AND PSYCHOLOGICAL AND PHYSIOLOGICAL PARAMETERS OF NURSES - DR. SHUBHANGI DAMLE	74-78
22	EFFECT OF SIX WEEK PRANAYAMA PRACTICES ON CARDIO-RESPIRATORY ENDURANCE OF LONG DISTANCE RUNNERS - DR. SUBHASH P. GAWANDE	79-81
23	ROLE OF YOGIC PRACTICES IN DAILY LIFE: FITNESS AND HEALTH - DR. UMESH RATHI	82-84
24	BLOOD OXYGEN LEVEL ASSOCIATED WITH YOGA EXERCISES - DR. YOGESHWAR NIKAS	85-87
25	TO STUDY THE EFFECT OF ANXIETY LEVEL ON PERFORMANCE OF MALE ARCHERS IN ARCHERY & DEVELOP A TRAINING MODULE FOR ENHANCING PERFORMANCE - DR. MUKESH UTTAM PAWAR	88-94
26	EFFECTIVE YOGIC PROGRAM FOR PREVENTION AND MANAGEMENT OF HERNIA - DR. A. S. PHATANGARE	95-96
27	ROLE OF GURU IN YOGA - DR. VISHNU P. KUTE	97-99
28	TOP BENEFITS OF YOGA & MEDITATION IN STUDENTS EDUCATION LIFE - PROF. DR. SAGAR PRALHADRAO NARKHEDE	100-102
29	ROLE OF YOGA TO MAKE A PROSPEROUS AND HEALTHY LIFESTYLE - DR. SATISH S. BHAGWAT	103-105
30	EFFECT OF YOGA TRAINING ON AGILITY AND FLEXIBILITY OF FEMALES STUDENTS BY SELECTED ASANAS - PROF. ULHAS VIJAY BRAMHE	106-108
31	YOGA AND MENTAL HEALTH: APPLYING YOGA PHILOSOPHY FOR WELL-BEING - DR. SANDEEP A. KATOLE	109-111
32	IMPORTANCE OF YOGA IN DAILY LIFE - DR. MADHUKAR D. WADATE	112-115

TOP BENEFITS OF YOGA & MEDITATION IN STUDENTS EDUCATION LIFE

PROF. DR. SAGAR PRALHADRAO NARKHEDE

DIRECTOR OF PHYSICAL EDUCATION & SPORTS, SARASWATI ARTS COLLEGE, DAHIHANDA, TQ. DIST. AKOLA.

ABSTRACT:

Yoga is a holistic machine of assorted thoughts body practices that can be used to improve mental and bodily fitness and it's been applied in a ramification of contexts and situations. Educators and colleges are looking to encompass yoga as a price-powerful, evidence-based totally element of urgently needed well-being programs for their college students. The primary purpose of this look at was to systematically look at the available literature for yoga interventions solely in college settings, exploring the proof of yoga-based totally interventions on educational, cognitive, and psychosocial benefits.

KEYWORDS:

YOGA, SCHOOL, COLLEGE, EDUCATION, AND STUDENTS.

INTRODUCTION

Yoga is basically the most important ancient art that aims towards the building up of a healthy mind within a healthy body. For that reason, it is considered to be the harmonizing system which rejuvenates the body, mind as well as the soul. The great saints, therefore, have mentioned yoga to be a universal attribute of mind which enhances the physical, spiritual and mental status of the human body.

Meditation and yoga brings a effective vibes a number of the students and in the event that they do it often it will assist in bringing wonderful effects which is fine for the students. There are style of tremendous effects of yoga for beginners and various other peoples. Student lifestyles is a very important length of 1's life, these years can make or wreck someone.

OBJECTIVES:-

The primary purpose of this look at was to systematically look at the available literature for yoga interventions solely in college settings, exploring the proof of yoga-based totally interventions on educational benefits.

METHODOLOGY:-

Most recent literature based on the role of yoga in school education was thoroughly reviewed. All the literature was accessed from four most popular search engines i.e. PubMed, Scopus, Web of Science and Google Scholar. The papers from the standard scientific journals were only included.

RESULTS:-

This review systematically tested the literature on yoga in school /college settings. There is usually a lot to do and such a lot of distractions on the identical time, especially in a international like nowadays in which Face book and gaming takes up more time than something else. Some of the Results related the role of yoga in school education and

its benefits is given below-

- De- stressing the students
- Concentration and Sharpness
- Strength
- Health advantages
- Helps To Manage Weight
- Advancement of tutorial Brain
- Improves Memory and Attention Span
- To Calm the Mind And Improve Focus
- Helps To Bring Peace Of Mindfulness
- Body Image
- Improves Flexibility, Balance and Posture
- Makes The Brain Sharper
- Personality Development
- Teaches Correct Breathing Techniques
- Encourages Self-Love and Self-Care
- Improves Self-Control
- Reduces Absences and Violence in School
- Enhances Coping Skills
- Boosts Immunity and Improves Physical Appearance
- Improves the Quality of Sleep
- Increases Self-Confidence and Self-Esteem

TOP BENEFITS OF MEDITATION AND YOGA IN STUDENTS LIFE:-

Yoga is a key to healthy life. It is full of positive energy which helps you to keep your body and mind in your control. As you continue to involve yourself in yoga, you will automatically notice the positive changes that it brings

Impact Factor-8.632 (SJIF)

ISSN-2278-9308

B.Aadhar

Single Blind Peer-Reviewed & Refereed Indexed

Multidisciplinary International Research Journal

March-2023

ISSUE No - (CCCXCVIII) 398 (B)

A Journey of Indian women

Chief Editor

Prof. Virag S. Gawande
Director
Aadhar Social
Research & Development
Training Institute Amravati

Editor

Dr.V.R.Kodape
Principal
Shri Kisanlal Nathmal Goenka Arts & Com,
College Karanja (LAD) Dist. Washim

The Journal is indexed in:

Scientific Journal Impact Factor (SJIF)

Cosmos Impact Factor (CIF)

International Impact Factor Services (IIFS)

For Details Visit To : www.aadharjournal.com

Aadhar PUBLICATIONS

44	ताराबाई शिंदे यांचे स्त्रीवादी विचार—	डॉ. मीनाक्षी भोयर	181
45	महिला आणि ग्रंथालये	Sunil Motiram Makode	188
46	भारतीय खेळ: महिलांचे योगदान	Gajanan Sheshrao Paikat	192
47	आत्मचरित्र – स्त्रियांचं भावविश्व उलगडणारी	डॉ. सुनिल शिवलाल राठोड	196
48	भारतातील प्रसिद्ध महिला खेळाडू - एक परिचय	डॉ. सागर प्रल्हादराव नारखेडे	203
49	महाराष्ट्र विधानसभेतील महिला नेतृत्वाचा सहभाग : विशेषसंदर्भ 1962 ते 2019	प्रा.डॉ.इक्बाल खान गफार खान	208
50	महिला आणि भारतीय उद्योग	डॉ. विनोद दौ. कोवे	210
51	बहिणाबाईंच्या कवितेचे मूल्यमापन	प्रा. अनिल जानराव दौलतकर	214
52	महिला आणि समाजसुधारणा	डॉ. सतीश खरात	218
53	जैन साहित्यातून प्रगटणारी भारतीय स्त्री : एक अभ्यास	प्रा. अनुप अ. नांदगावकर	222
54	महिला बचत गट- महिलांच्या आर्थिक सक्षमीकरणाचे साधन	डॉ. दयाळू किसन राठोड	225
55	महिला आणि मानवाधिकार(संदर्भ भारत)	प्रा. अविनाश मा. फाळके	230
56	मराठी स्त्रीवादी कवीतांचा प्रवास	प्रा. आनंद उदेभान धुंदाळे	233
57	भारतीय महिलांची राजकारणातील भूमिका	प्रा. प्रमोद रामकृष्ण तायडे	237
58	भारतीय महिलांचा राजकारणातील सहभाग (संदर्भ :- लोकसभा व राज्यसभा)	प्रा. डॉ.आर.जी. खैरनार	240
59	महिलाओं की उद्यमिता-"आत्मनिर्भर"भारत	Dr. Nilesh N. Chotiya	244
60	श्रीचक्रधरांच्या दृष्टांतकथेतील स्त्री दर्शन	डॉ. माधुरी मनोहरराव पाटील	247
61	ब्रिटिशकालीन स्त्री स्वातंत्र्य विषयक चळवळ: एक अभ्यास.	डॉ. अशोक जाधव	250
62	महिला कौटुंबिक हिंसाचारचे समाजशास्त्रीय विश्लेषण	प्रा. डॉ. सुनिल प्रल्हाद गायगोळ	254
63	महिला आणि सुरक्षा, सुरक्षा आणि सायबर गुन्हे	प्रा.कु.छाया पांडुरंग ढाकुलकर	258
64	भारतीय राजकारणातील महिलांचा सहभाग	प्रा डॉ. वृषाली लक्ष्मीकांत फुके	263
65	भारतीय स्त्री कवितेत आढळणारे हिंसाचार - देशी व त्यांच्या परिणामांचे चित्रण	प्रा स्वाती दीपक दामोदरे	267
66	भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यात महिलांचे योगदान	Dr. Vijay Krushnarao Kale	274

भारतातील प्रसिद्ध महिला खेळाडू - एक परिचय

डॉ. सागर प्रल्हादराव नारखेडे

संचालक शारीरिक शिक्षण व खेळ, सरस्वती कला महाविद्यालय, दहिहांडा, अकोला
sagar_sports14@yahoo.co.in

सारांश:-

भारताच्या समृद्ध इतिहासात आणि वारशात काही स्त्रीवादी स्त्री व्यक्तिमत्त्वे आहेत. भारताच्या विकासात देवतांपासून ते कार्यकर्ते, शिक्षणतज्ञ आणि स्वातंत्र्य योद्ध्यांपर्यंत महिलांनी योगदान दिले आहे. पितृसत्ताक इतिहासाने ही नावे दडपली असताना, भारतीय महिला खेळाडूंनी क्रीडा व्यवसायात योगदान दिले आहे, जे सामान्यतः पुरुष क्रीडा दिग्गजांशी देखील जोडलेले आहे. परिणामी, भारतीय क्रीडा महिलांच्या विस्मयकारक वर्गीकरणाने अनेक व्यक्तींना, विशेषतः महिलांना खेळाकडे अधिक गांभीर्याने घेण्यास प्रवृत्त केले आहे, तसेच क्रीडा महिलांवावट वादविवादही सुरू केले आहेत. येथे भारतातील काही अव्वल क्रीडापटू आहेत ज्यांनी अनेक महत्वाकांक्षी खेळाडूंसाठी आदर्श म्हणून काम केले आहे. बद्दल अधिक जाणून घेण्यासाठी या यादीतील नावांवर एक नजर टाकाप्रसिद्ध भारतीय महिला खेळाडू!

मुख्य शब्द :- महिला, खेळाडू.

प्रस्तावना:-

भारतीय महिला खेळाडूंनी देशाचा ध्वज नव्या उंचीवर नेऊन ठेवला आहे. त्यांनी संकटातही चिकाटी दाखवून देशाचा गौरव केला आहे. शिक्षण असो, राजकारण असो, विज्ञान आणि तंत्रज्ञान असो किंवा क्रीडा, भारतीय महिला खेळाडूंनी त्यांच्या क्षमता आणि कौशल्याने नावलौकिक मिळवला.

समाजाच्या रूढीवादी आणि संकुचित विचारसरणीला झुगारून धाडसी वनणे आणि त्यांचा मार्ग तयार करणे. त्यांनी साखळ्या तोडल्या आहेत आणि आता लाखो महिलांचे सक्षमीकरण करण्याच्या मोहिमेवर आहेत. भारतीय क्रीडा महिलांनी वेगळेपणा आणि यशाचा एक उल्लेखनीय मार्ग कोरला आहे. क्रीडा क्षेत्रात, महिला प्रतिनिधित्व ही पूर्वकल्पना मोडून काढण्याची आणि महिलांना त्यांच्या पात्रतेचा आवाज देण्याची एक पद्धत आहे.

भारतीय क्रीडा महिलांनी यशाच्या पायऱ्या चढून भारताचे नाव नकाशावर आणले आहे. 1900 साली भारताला पहिले ऑलिम्पिक पदक मिळाले. तर 2000 मध्ये सिडनी ऑलिम्पिकमध्ये एका शतकानंतर एका भारतीय महिला खेळाडूने अखेरीस ऑलिम्पिक पदक जिंकले.

➤ भारतातील प्रसिद्ध क्रीडा महिलांची यादी

1. भारतीय व्यावसायिक बॅडमिंटनपटू पी.व्ही.सिंधू
2. भारतीय व्यावसायिक बॅडमिंटनपटू पी.व्ही.सिंधू.
3. अंजली भागवत, नेमवाजी - राजीव गांधी खेलरत्न पुरस्कार, अर्जुन पुरस्काराने सन्मानित.
4. अंजू बाँबी जॉर्ज, लांब उडी
5. अपूर्वी चंडेला, एअर रायफल शूटिंग
6. अनिसा सय्यद, शूटिंग
7. अंजुम चोप्रा, क्रिकेट - अर्जुन पुरस्काराने सन्मानित
8. अनुराधा बिस्वाल, ट्रॅक आणि फील्ड
9. अर्पणा पोपट, बॅडमिंटन - अर्जुन पुरस्काराने सन्मानित
10. आशा अग्रवाल, ट्रॅक आणि फील्ड - अर्जुन पुरस्काराने सन्मानित
11. अश्विनी पोनप्पा, बॅडमिंटन - अर्जुन पुरस्काराने सन्मानित

DOI PREFIX 10.22183
JOURNAL DOI 10.22183/RN
SIF 7.399

RESEARCH NEBULA
An International Refereed, Peer Reviewed & Indexed Quarterly
Journal in Arts, Commerce, Education & Social Sciences

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
ISSN 2277-8071

ISSN 2277-8071

RESEARCH NEBULA

*An International Refereed, Peer Reviewed & Indexed Quarterly Journal in
Arts, Commerce, Education & Social Sciences*

DOI PREFIX 10.22183

JOURNAL DOI 10.22183/RN

IMPACT FACTOR 7.399

ONE DAY

INTERNATIONAL MULTI-DISCIPLINARY CONFERENCE

On

**RESEARCH, INNOVATION, CHALLENGES &
OPPORTUNITIES IN HIGHER EDUCATION**

13th January, 2023

Organized by

DEPARTMENT OF PHYSICAL EDUCATION & SPORTS & I.Q.A.C.

**SMT SALUNKABAI RAUT ARTS & COMMERCE COLLEGE
WANOJA, DIST. WASHIM (M.S.)**

**SARASWATI KALA MAHAVIDYALAYA, DAHIHANDA
TQ. DIST. AKOLA. (M.S.)**

**ARTS AND SCIENCE COLLEGE, KURHA,
AMRAVATI. (M.S.)**

in collaboration with

**PHYSICAL EDUCATION FOUNDATION OF INDIA,
NEW DELHI.**

Special Issue on 13th January, 2023

184.	इतिहास विभाग भारतीय महाविद्यालय, अमरावती विराट दत्तराज घुडे	शिक्षणाचा हक्क कायदा 2009 : वास्तव आणि अपेक्षा	642
185.	संशोधक अणे महिला महाविद्यालय, यवतमाळ प्रा.डॉ.अरुण मुकुंदराव शेळके	उच्च शिक्षणावर राजकारणाचा झालेला परिणाम : एक चिकित्सक अध्ययन	648
186.	राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख, शंकरलाल खंडेलवाल महाविद्यालय, अकोला प्रा. डॉ. चंद्रशेखर बा. कडू	कपालभाती आणि प्राणायामाचे शरीरावर होणारे परिणामाचे अध्ययन	651
187.	डॉ. गजानन भाऊराव घोंगटे मराठी विभाग प्रमुख, श्रीमती साळुंकाबाई राऊत कला व वाणिज्य महाविद्यालय, वनोजा, जि.वाशिम	बहिणाबाईची निसर्ग कविता	654
188.	डॉ. गणेश ए. पोटे विभाग प्रमुख, समाजशास्त्र सरस्वती कला महाविद्यालय, दहिहांडा, अकोला	मानवाधिकार एवं भारतीय महिला: एक समाजशास्त्रीय विश्लेषण	658
189.	SAU. HARSHADA WADHONE Assit. Prof. Smt. RDG college for women's, Akola.	माहिती व संप्रेषण तंत्रज्ञानामुळे उच्च शिक्षणाचे बदलते स्वरूप.	660
190.	प्रा. जानकी वामनराव कुर्तडीकर सहाय्यक प्राध्यापक व विभागप्रमुख, शारीरिक शिक्षण मत्स्योदरी कला विज्ञान व वाणिज्य महाविद्यालय, अंबड	'ओम' कार ध्यान साधनेचे मानवी जीवनातील महत्त्व	665
191.	प्रा. जयंत राऊत राजनीति विज्ञान विभाग प्रमुख श्री गणेश कला महाविद्यालय, कुंभारी अकोला.	नई शिक्षा निती और चुनौतिया	668
192.	सौ.क्रांती संदेश क्षीरसागर शारीरिक शिक्षण संचालक, महात्मा गांधी शिक्षण मंडळ, कला विज्ञान व वाणिज्य महाविद्यालय, चोपडा जि. जळगाव	महाविद्यालयीन स्तरावरील ग्रामीण शहरी विद्यार्थ्यांमध्ये योगसाधनेचा त्यांच्या मानसिक आरोग्य व ताणतणाव यांच्याशी असलेला सहसंबंधाचा अभ्यास कोव्हीड-१९ काळात विद्यार्थ्यांच्या शिक्षणावर झालेल्या परिणामाचे विश्लेषणात्मक अध्ययन	670
193.	डॉ. ममता विजयराव पाथ्रीकर राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख, श्रीमती साळुंकाबाई राऊत, कला व वाणिज्य महाविद्यालय, वनोजा, ता. मंगरुळ पीर	कोविड-19 महामारी के प्रभाव से क्रीड़ा क्षेत्र में उत्पन्न हुई समस्याएं	674
194.	मनोज नागले संशोधक डॉ. राजेश चन्द्रवंशी मार्गदर्शक	पश्चिम विदर्भातील व्यायामशाळांचे ऐतिहासिक अन्वेषण (१९१० ते १९६०)	679
195.	नीलेश अर्जुनराव भगत सावित्रीबाई फुले डी.एड. कॉलेज, यवतमाळ	वाशिम जिल्ह्यातील मनरेगा अंतर्गत फळडाड लागवड कार्यक्रम एक विश्लेषणात्मक अध्ययन	683
196.	प्रा.नितीन गंगाराम हुबे संशोधक विद्यार्थी प्रोफेसर, डॉ. उषा नामदेवराव पाटील		686

डॉ. गणेश ए. पोटे

विभाग प्रमुख, समाजशास्त्र
सरस्वती कला महाविद्यालय,
दहिहांडा, ता.जि. अकोला

One Day International Multi-Disciplinary Conference
RESEARCH, INNOVATION, CHALLENGES & OPPORTUNITIES
IN HIGHER EDUCATION

On 13th January, 2023 @

Smt Salunkabai Raut Arts & Commerce College, Wanoja,
In collaboration with

Saraswati Kala Mahavidyalaya, Dahihanda
Arts And Science College, Kurha,

Physical Education Foundation of India, New Delhi.

मानवाधिकार एवं भारतीय महिला: एक समाजशास्त्रीय विश्लेषण

ABSTRACT

मानव एक बुद्धिमान एवं विचारशिल प्राणी है। उसको प्रतिष्ठापूर्वक जीवन जीनेके लिए कुछ अधिकार जन्मतः ही प्राप्त हैं। मानव अपने बुद्धीका उपयोग कर अपने जीवन को सुखकर बनाने में व्यतित रहता है। उसका दैनंदिन जीवन सुलभ होने की दृष्टीसे उसे कुछ मुलभूत अधिकार मिलने आवश्यक है।

प्रस्तावना

मानवाधिकारों का स्वरूप :

मानव अधिकार वे अधिकार हैं जो हमारी प्रकृति या स्वभाव में निहित हैं। इनके अभाव में हम मानव के रूप में अपना जीवन व्यतीत नहीं कर सकते हैं। मानवाधिकार और मौलिक स्वतंत्रताएँ हमको पूर्णरूप से विकसित होने के लिये अवसर प्रदान करती हैं। साथ ही इनके द्वारा मानवीय गुणों, प्रतिभाओं तथा चेतना का सदुपयोग किया जाता है। यह अधिकार मानवता पर आधारित है।

अधिकार हमारे सामाजिक जीवन की अनिवार्य आवश्यकताएँ हैं जिनके बिना न तो व्यक्ति अपने व्यक्तित्व का विकास कर सकता है और न ही समाज के लिए उपयोगी कार्य कर सकता है। वस्तुतः अधिकारों के बिना मानव जीवन के अस्तित्व की कल्पना नहीं की जा सकती है। इस कारण वर्तमान में प्रत्येक राज्य के द्वारा अधिकाधिक विस्तृत अधिकार प्रदान किए जाते हैं और हैराल्ड लॉस्की के शब्दों में कहा जा सकता है कि “अधिकार मानव जीवन की ऐसी परिस्थितियाँ हैं जिनके बिना सामान्यता कोई व्यक्ति अपने व्यक्तित्व का पूर्ण विकास नहीं कर सकता। हमारे देश का संविधान एक मानवता प्रधान ग्रन्थ है। उसमें निहित मौलिक अधिकार वास्तव में मानवाधिकार हैं और उसी ओर इंगित करते हैं। अगर हर इन्सान के मौलिक अधिकार का संरक्षण किया जाए और उस पर हो रहे अत्याचार को रोका जाए तो किसी का मानवाधिकार भी शोषित न होगा।

मानवाधिकारों की समानता :

मानव अधिकार वे न्यूनतम अधिकार हैं, जो प्रत्येक व्यक्ति को आवश्यक रूप से प्राप्त होना चाहिए, क्योंकि वह मानव परिवार का सदस्य है मानव अधिकारों की धारणा मानव गरिमा की धारणा से जुड़ी है। अतएव जो अधिकार मानव गरिमा को बनाये रखने के लिए आवश्यक हैं, उन्हें मानव अधिकार कहा जा सकता है। इस प्रकार मानव अधिकारों की धारणा आवश्यक रूप से न्यूनतम मानव आवश्यकताओं पर आधारित है।

मानव जाति के सामान्य उद्देश्यों की प्राप्ति के लिये ही संयुक्त राष्ट्र महासभा द्वारा १० दिसम्बर, १९४८ को मानव अधिकारों की विश्वव्यापी घोषणा की गयी। मानव अधिकार की घोषणा का मुख्य उद्देश्य मनुष्य को मनुष्य के रूप में सम्मान प्राप्त हो। प्रत्येक व्यक्ति अपने विकास के साथ-साथ दूसरों के विकास में सहयोग प्रदान करे। संयुक्त राष्ट्र महासभा द्वारा पारित मानव अधिकारों की विश्वव्यापी घोषणा का मुख्य उद्देश्य है कि दुनिया के समस्त देश, समाज एवं व्यक्ति इस घोषणा को ध्यान में रखते हुए इन अधिकारों के प्रति जागरूक हों एवं इनका सम्मान करना सीखें।

सम्पूर्ण मानव समुदाय के सदस्यों की स्वाभाविक मर्यादा एवं सम्मान व अहस्तांतरित अधिकारों की पहचान ही सम्पूर्ण विश्व में स्वतंत्रता, न्याय एवं शान्ति का आधार है। जबकि इन मानव अधिकारों का हनन और अनादर होने से सम्पूर्ण मानवता शर्मसार होती है, इस तरह बोलने की

RESEARCH NEBULA

*An International Refereed, Peer Reviewed & Indexed Quarterly Journal in
Arts, Commerce, Education & Social Sciences*

DOI PREFIX 10.22183

JOURNAL DOI 10.22183/RN

IMPACT FACTOR 7.1

ONE DAY

INTERNATIONAL MULTI-DISCIPLINARY CONFERENCE

On

**RESEARCH, INNOVATION, CHALLENGES
OPPORTUNITIES IN HIGHER EDUCATION**

13th January, 2023

Organized by

DEPARTMENT OF PHYSICAL EDUCATION & SPORTS & I.Q.A.C.

**SMT SALUNKABAI RAUT ARTS & COMMERCE
COLLEGE, WANOJA, DIST. WASHIM (M.S.)**

**SARASWATI KALA MAHAVIDYALAYA, DAHIHAM
TQ. DIST. AKOLA. (M.S.)**

**ARTS AND SCIENCE COLLEGE, KURHA,
AMRAVATI. (M.S.)**

in collaboration with

**PHYSICAL EDUCATION FOUNDATION OF INDIA,
NEW DELHI.**

Special Issue Published on 13th January, 2023

196.	यवतमाळ प्रा.वितीन गंगाधर हुंवे संशोधक विद्यार्थी प्रोफेसर, डॉ. उषा नामदेवराव पाटील मार्गदर्शक गो.सि.गांवडे महाविद्यालय उमरखेड, यवतमाळ	नाशिम जिल्ह्यातील मनोरंजन फेडरेशन कार्यक्रम एक विश्लेषणात्मक अध्ययन	686
197.	प्रा.डॉ. प्रमोद दामोदर टेंबके सहयोगी प्राध्यापक, यशवंतराव चव्हाण कला व विज्ञान महाविद्यालय, मंगरुळपीर जि. नाशिम	ऑनलाईन शिक्षण : फायदे आणि तोटे	689
198.	प्रा. डॉ. प्रिया भा. बोधे राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख संत भगवान बाबा कला महाविद्यालय सिंदखेडराजा	उच्चशिक्षणावर राजकारणाचा प्रभाव	692
199.	प्रा.डा. सविता बारी संशोधक मार्गदर्शक श्री. राजेंद्र भट्ट पाटील संशोधक विद्यार्थी, महात्मा गांधी नूतन विद्यालय दराणे-रोहाणे ता.शिंदखेडा जि.धुळे	डिजिटल लायब्ररी - आजच्या काळाची गरज	696
200.	रजनीश चमोली अनुसंधानकर्ता, श्रीकृष्ण शारीरिक शिक्षण महाविद्यालय, वर्धा, महाराष्ट्र	शॉर्ट पुट खिलाडियों की कन्धों तथा पैरों की ताकत और लचीलापन और खेलने की योग्यता पर सर्किट ट्रेनिंग के प्रभाव का अध्ययन	700
201.	DR. SATENDER BALWANT.SINGH Sharadrao Pawar Arts & Comm. College, Gadchandur.Ta. Korpana Dist- Chandrapur	शारीरिक शिक्षा और खेल के क्षेत्र में अंग्रेजी से समतुल्य हिंदी शब्दों का एक शब्दकोश संकलित करने का प्रयास	704
202.	DR. USHA KIRAN TIWARI Assistant Professor and Head, Department of Sociology, B. M. Kuia Girls' College, Mumbai	कोविड-19 महामारी का विद्यार्थियों की अधिगम प्रक्रिया पर प्रभाव	709
203.	प्रा. विजय आठवले इतिहास विभाग प्रमुख सरस्वती महाविद्यालय दहीहांडा ता. जि.अकोला	प्राचीन भारतातील नालंदा , तक्षशिला विद्यापीठांचे उच्च शिक्षणातील ऐतिहासिक योगदान	712
204.	MkW- ;ksxs'k e- oMrdj foHkxx izeq[k] jkT; 'kkL= LkjLorh dyk egkfo[ky;] nfggkaMk] rk-ft- vdksyk	स्त्री मुक्ती चळवळीचे यशापयश	717
205.	AJAIZ AHMAD GANIE Research scholar DR R. D. CHANDRAWANSHI Supervisor	AN ASSESSMENT AND COMPARISON OF CARDIOVASCULAR FITNESS OF SCHOOL BOYS	719
206.	DR. AKASH VIJAYRAO MORE Yuvashakti Arts & Science College, Amravati	ROLE OF WOMEN IN SPORTS	722
207.	DR. ANAND T. RAIPURE Director of Physical Education & Sports	SIGNIFICANT ROLE OF MEDIA IN WORLD OF SPORTS	724

प्रा विजय आठवले

इतिहास विभाग प्रमुख
सरस्वती महाविद्यालय
दहीहांडा ता. जि.अकोला

One Day International Multi-Disciplinary Conference
RESEARCH, INNOVATION, CHALLENGES & OPPORTUNITIES
IN HIGHER EDUCATION

On 13th January, 2023 @

Smt Salunkabar Raut Arts & Commerce College, Wanoja,

In collaboration with

Saraswati Kala Mahavidyalaya, Dahihanda

Arts And Science College, Kurha,

Physical Education Foundation of India, New Delhi.

प्राचीन भारतातील नालंदा , तक्षशिला विद्यापीठाचे उच्च शिक्षणातील ऐतिहासिक योगदान

ABSTRACT

प्राचीन भारतातील बौद्ध काल खंड हा शैक्षणिक दृष्ट्या महत्वाचा होता, या काळात भारतातील दर्जेदार गुणवत्तापूर्ण शिक्षण व्यवस्थेने संपूर्ण जगाला प्रभावित केले. सम्राट अशोक यांनी बौद्ध धर्माचा स्वीकार करून भारतभर 84000 हजार विहारे निर्माण केली. गांधार पासून थेट पूर्व बंगाल पर्यंत आणि दक्षिणेत कांची पर्यंत या विहारांमध्ये अध्ययन अध्यापन चालत असे. सम्राट अशोक यांच्या नंतर सुद्धा सातवाहन, पाल, गुप्त, वर्धन इत्यादी राज घराण्यांनी सुद्धा शिक्षणाला प्राधान्य देत भारतातील शिक्षण व्यवस्था मजबूत केली. प्राचीन भारतातील नालंदा , तक्षशिला विक्रमशिला , वल्लभी , या सारख्या विद्यापीठांची कीर्ती जगभर पसरली होती. सर्वात महत्वाचे नालंदा, तक्षशिला येथील शिक्षण व्यवस्था आणि स्वरूप कसे होते. भारताच्या शैक्षणिक , सामाजिक, राजकीय सांस्कृतिक विकासात या विद्यापीठांचे महत्त्व किती महत्त्वपूर्ण होते ते मांडण्याचा प्रयत्न सदर शोध निबंधातून केला आहे.

नालंदा :- प्राचीन भारतातील नालंदा विद्यापीठ शिक्षणाचे जागतिक ख्याती प्राप्त केंद्र होते. जगातील प्रवेश परीक्षा ची सुरवात याच विद्यापीठातून झाली. प्रवेश परीक्षा अत्यंत कठीण होती. या विद्यापीठात प्रवेश मिळालेल्या विद्यार्थ्यांना समाजात विद्वत मानून मोठा मान सन्मान मिळत होता. या विद्यापीठात देश विदेशातून हजारो विद्यार्थी शिक्षणासाठी येत असत. शांत रक्षित , कमल शिल सारखे विद्वान तेथे अध्यापनाचे कार्य करीत तर्कशास्त्र, राज्यशास्त्र, इतिहास, खगोल, शास्त्र , साहित्य अशा विविध विषयांचा या ठिकाणी अभ्यास होत. सम्राट हर्षवर्धन यांनी 100 गावांचे उत्पन्न या विद्यापीठासाठी नेमून दिले होते. विद्यापीठात 10000 हजार विद्यार्थी शिक्षण घेत, तर 1500 शिक्षकांची नियुक्ती अध्यापनासाठी होती. या विद्यापीठात उत्तुंग इमारती, समृद्ध ग्रंथालये, विद्यार्थ्यांना शिक्षण निवास व्यवस्था मोफत उपलब्ध होती. या विद्यापीठाची ख्याती सम्राट हर्षवर्धन यांच्या काळात प्रामुख्याने जगभर पसरली. नालंदा भगवान बुद्धांचा शिष्य सरिपुत यांचे जन्मस्थान असल्याने या विद्यापीठाला सन्मान होता. हुण्स्तांग यांच्या नालंदाचे वर्णन केले आहे. येथील येथील ग्रंथालयाला धर्मगज हे नाव होते.

त्यात रत्नसगर रत्न दाधी, व रंजक नावाच्या इमारती होत्या. रत्न दधी इमारत नऊ मजली होती, विद्यापीठाच्या आवारात उद्याने, क्रीडांगणे, सनांगृहे होती. नालंदा विद्यापीठाची कीर्ती इतकी पसरली होती की मध्य आशिया, सिलोन, ब्रम्हदेश, तिबेट, जावा, सुमात्रा, चीन, अश्या दूर दूर देशातून विद्यार्थी येत असत. प्राचीन भारतातील शिक्षणाचा हा गौरवशाली वारसा देशी, विदेशी आक्रमणात नष्ट करण्यात आले. परंतु नालंदा चे भारतीय शिक्षण व्यवस्थेतील योगदान महत्त्वपूर्ण असल्याने भारतीय समाजात आजही नालंदा विद्यापीठ बाबत सन्मान कायम आहे..

तक्षशिला :- तक्षशिला हे भारतातील सर्वात प्राचीन विद्यापीठ होते. तक्षशिला विद्यापीठाचा कालखंड इ.स.पूर्व ८०० ते इ.स. ४०० असा आहे. आर्यकाल आणि बौद्ध काल हे दोन्ही कालखंड तक्षशिला विद्यापीठाने पाहिले होते. बौद्ध काळात तक्षशिला विद्यापीठ जागतिक कीर्तीचे विद्यापीठ बनले होते. तक्षशिला नारंगराज तक्षक द्वारे बसवलेले प्रसिद्ध नगर होते. त्यामुळेच याचे नाव तक्षशिला पडले. वर्तमान पाकिस्तान मधील रावळपिंडी शहराच्या पश्चिमेस २० मैलांवर तक्षशिला हे शहर बसले होते. इ.स.पूर्व सातव्या शतकातही तक्षशिला शिक्षणाचे